
Vida Gábor

REGÉNY HELYETT

RÉSZLET

Az apai nagyszüleimmel egyszerűségükhöz méltóan keveset kellene foglalkoznom, ha életem első öt évét nem éppen náluk töltöttem volna el, és nem érezném azt sokáig, vagyis örökre, hogy Vida nagyanyám tulajdonképpen az anyám, és Vida nagyapám az apám. Vannak szüleim is, főleg hétvégén, mindig fáradtak, mindig sietnek dolgozni, Kisjenőben építik azt a szép nagy, szabályos kockaházat, amelyben az övök fogok lenni egészen, ha majd életem legszürkébb kilenc esztendeje kezdődik el. Ágyán még csak nem is *a házban* lakunk, hanem az istállóval egybeépült nyári konyhában, éjszakánként áthallatszik a birkák kérődzése a vályogfalon, megnyugtató zümmögés a sötétben, ha viharlámpával bemegyünk, zölden világít a szemük. A portán nincs villany, 1980-ban vezetik majd be, mert végleg elromlik nagyapám táskarádiója, amelyen huszonhat különböző magyar nyelvű adást tud fogni, akkor éppen semmiféle elemes rádiót nem lehet kapni, csak olyat, ami a hálózatból működik. Ha meghalsz, tévét veszek, mondja nagyanyám neki fenyegetően, úgy is lesz. Sokat hallgatjuk a rádiót, Szabad Európa, Amerika Hangja, Radio Subotica, van akkor az isztambuli rádiónak is magyar nyelvű híradása, de még a pekinginek is. Kedvenc műsorunk a *Játék és muzsika tíz percben*. Nagyapám nem tud betelni a csodálkozással, hogy valaki azokat a számára felfoghatatlan zenéket meg tudja különböztetni egymástól, és tulajdonképpen a zenét is kedveli. Rendszerint a zöld pokróccal letakart ágyon fekszik, én egy kicsi széken ülök, félhomály van, nagyapám cigarettázik, lobog a tűz a kályhában, és megy a rádió, néha felkel, iszik egy korty pálinkát vagy egy pohár bort, és visszadől. Így hallgatjuk végig egyszer az *Ábel a rengetegben*, nagyapám nem ért belőle minden szót és fordulatot, én viszont igen, amikor éppen lejárt az illető rész, próbálom elmagyarázni, milyen a hegy, milyenek azok az erdők, elvégre székely vagyok, de haragszom, ha *góbét* mond valaki, az sértő. Azt hiányolom akkor, hogy nincsen az *Ábelben* medvéről szó, némi csalódottságot érzek, mert én jártam a csicsói részen, és láttam. Sokára tudom meg, hogy abban az időben alig van medve a Hargitában, Romániában is csak itt-ott, elvétve

és kevés, majd a hatvanas évektől lesz sok, a kommunista elvtársak kedvtelésére, a pásztorok és földművesek bosszúságára, a mi örömünkre.

A *Péter és a farkas* is együtt hallgatjuk nagyapámmal, de ő belealszik. Ez életem első olyan kulturális élménye, amiről mindig a sötét, parttalan rettegés jut eszembe, az egyedüllét, a szorongás. Nyár van, legalábbis meleg idő, mert nyitva van az ajtó, nagyapám az asztalnál ül, dohányt vág, mint amikor nincs pénze cigarettára, és a maga által gyűjtött leveleket simíttatja, nedvesíti, majd a legélesebb késsel felvágja. Valamelyik háborús élményét meséli, a román hadseregben szolgált, katonai csendőr volt Temesváron és a Bánságban, egy égő raktárra emlékszem, amelyből életük árán is megpróbálnak dohányt szerezni az orosz katonák, sokan égnek bent, és van még a kamránkban egy darab cserzett bőr, olyanból varrattak maguknak a tiszték kabátot, miután a bőrgyárat is szétlőtték vagy bombázták, és kifosztották. Alig hallom, amit nagyapám mesél, egybefolynak a háborús történetek, sok ilyen ember van a faluban, mint ő, ha összegyűlnek inni meg kártyázni, másról sem beszélnek, mint a háborúról, és hogy mikor jönnek be az amerikaiak vagy az angolok végre. Soha, mondja röviden Julie nagyanyám és a többi öregasszony vele együtt, némileg olyanok ők, mint a tiszazugi asszonyok, azonos a világszemléletük, az élményviláguk, a regimentnyi részeg tatával csak a mélyen szemükbe húzott fejkendőt tudják szembehelyezni, és a sötét gyűlölködést, nem jutott nekik az életből semmi jó, vagy ha volt is, már nem emlékeznek. Nagyanyám megkeseredett, gyűlölködő asszony, aki az anyjával is évekig pereskedett valami földért, utána harminc évig nem beszéltek. Amikor pedig nagyapám leesik a padlásról, és nem tud lábra állni, elmegy a faluba, menj be egyedül, Vida, mondja, és nagyapám bemászik a sárból az ágyba, akkor éppen nem részeg, de a sarokcsontja nem forr össze többé.

Prokofjevától nem bírok elszakadni akkor, valahogy eltűnik a zene mögött a nagyapám, a háború, a szürke lova, melyen egy lángoló épület mellett vágat, hiába lőnek rá géppuskával, nem találják. Közben a farkas megette a kiskacsát, és tudom, hogy a kertünket szegélyező fonott vesszőkerítés gyenge, roskatag, ha egy farkas be akarna jönni, aligha lesz az akadály, nem tudok felmászni a diófára, nagyon magasan van az alsó ága, különben is rosszul mászok fára, gyenge vagyok, vézna, félénk. Mindig mindenütt a falu szélén lakunk, Ágyán hatalmas, futballpályányi kertek vannak, az utca is huszonhét méter széles, ahogy azt Mária Terézia elrendelte, hogy ne tudjon a tűz egyik szalma- vagy nádtetősorról átcsapni a másikra, különben is van hely bőven, ez a magyar Alföld romániai része. A telkünk mellett a me-

ző, alig művelt gyümölcsös, a Kenderes-kert, azon túl a legelő, a pusztá, van ott mocsár, nádas, zsombék, szikes meg délibáb. Petőfi lesz a kedvenc költőm sokáig, az 1878-as kiadású könyvet lapozgatom naphosszat, Zichy Mihály metszeteit nézem, a *Kutyakaparó* a kedvenc versem, amíg aztán leváltom a *Nemzeti dalra*, az az első vers, amit önként tanulok meg, egy hazafias felbuzdulás alkalmával, de valamiért állandóan keverem a negyedik szakaszt az ötödikkel, sokáig nem értem, hogy miért. A házunk tetején gólya fészkel, őrizni kell a napos csibéket, mert hiába gyógyítja magyar gyermek az elvágott véres lábát, a madár nem válogatós, leszáll és felkap egy csibét, nem ijed meg a kotlótól vagy a kakastól, de még tőlem sem, felém vág a csőrével, amikor el akarom kapni a nyakát, azután csak ellibben, fel a kéményre, és kelepel diadalmasan. Csúzlival, ijjal sincs esélyem rajta bosszút állni, nagyanyám esküdjözik, hogy bizony kihívja a vadászt, lője meg, de én ezt nem szeretném, el is marad. A gólya hasznos madár, megeszi a kígyót, mert az rengeteg van a környéken, és én félek tőle, béka is van, meg minden egyéb, de azoktól nem félek.

A harmadik meghatározó rádiós élményem az 1956-os magyar eseményekről szól, valamilyen iszonytató, háborús hangjáték, amelyben az ellenforradalmárok vérengzéseit ecsetelik, pontosan emlékszem, hogy egy fejjel lefelé csüngő embernek a gonosz ellenforradalmár nő, ez valamiért akkor fontos, kitépi a szívét, az a hős szív még dobban párat, mielőtt elhajtja, de mire földet ér, már be is fordulnak a hős felszabadító szovjet katonák a sarkon, utólag azt mondanám, hogy Korvinköz, de akkor nem értem az egészet, nagyapám is figyel a szöveget, majd hirtelen elzárja a rádiót, és azt mondja mérgesen, hogy: kurva kibaszott kommunisták! Hosszú ez a káromkodás, éppen olyan, mint amikor a füstölgő kályhát szidja meg a palás szenet, mindenkinek az édes jó anyját, és az Uristen is belekerül a végére. Mi történt 1956-ban, kérdezem ijedten, és nagyapám elmagyarázza, hogy a KKK-k behívták az oroszokat, akik megint szétlőtték Budapestet, azóta is az oroszok meg a KKK-k uralkodnak, mert a kurva amerikaiak nem csináltak semmit. Nyolcéves lehetek, talán kilenc, és akkor még úgy tudom, hogy a szocializmus, amiben élünk és amit építünk, a világ legjobb társadalmi berendezkedése, el is tudom sorolni, hogy miért, ezt tanultuk az iskolában, anyám is ezt mondja, a régi rendszerben az sem volt, amit együnk, pedig ő nem is élt a régi rendszerben, de tanulta.

Elmeséli nagyapám akkor, hogy eladott egyszer két tinót, és az árukból lovat akart venni, mert mindig lóra vágyott, de az öccse, Alexander meggyőzte, hogy vásároljanak egy traktort, és azután elvették tőlük, és elvették

a földet is, azt a keveset, ami volt, és volt olyan, akit agyonverték, mert nem akarta odaadni, és volt olyan is, aki hazament, lefeküdt és meghalt, belehalt a bánatba, hogy a föld meg a ló már nem az övé. Nagyanyám erre csak bólogat, majd felcsattan, hogy nem is volt neked földed, Vida, a föld az enyém volt, elvették, igen. Ritkán értenek valamiben egyet, tulajdonképpen egy életen át gyűlölték egymást, ötven évet éltek együtt. Ijesztő lesz a világ ettől az első politikai leckétől, mert megértem, hogy semmi nem úgy van, ahogy az anyám és a tanító néni mondja. Hogyhogy mindenünk megvan, amikor elvették nagyapámtól a traktort, ami tulajdonképpen egy ló kellett volna legyen? És megy tovább a rádióban a hangjáték, nyilván egy sorozat, egyik rémség a másikat követi, de én már tudom, hogy az nem úgy volt, éppen fordítva igaz minden.

Nagyapám arról is mesél, hogy volt valamikor egy bizonyos *büntős* kígyó, ami büntött, mutatja is a kezével, hogy milyen az, időbe telik megértenem, hogy a vipérát meséli, ami a környék erdeiben valamikor élt, de már nem, és az a kígyó, mikor menekül vagy üldözi az ellent, a szájába fogja a farkát, és úgy gurul, mint egy elszabadult biciklikerek, vastag, és olyan a hátán a mintázat, mint a fonott ostor. A karikában guruló kígyóról sokféle tudnak a magyar nyelvterületen, a Székelyföldön és a Balaton környékén is, de a *büntős* kígyó minden bizonnyal olyan szó marad, amit egyedül én tudok már, hiába lapozom fel a szótárakat, hiába kérdezek nyelvészeket és néprajzosokat, de persze, valahol még előkerülhet, hacsak nem félrehallás. Sok-sok év múlva, már nagyapám halála után az ágyai erdőben egy rézsikló farkát látom becsúszni az avar alá, piszkálni kezdem, már nem félek a kígyóktól, de nem szívesen fognám meg, ha nem muszáj, és igazam van, mert nem rézsikló az, hanem keresztes vipera, azonnal megismerem a háromszögletű fejét, meg ahogy a nyakát hátrahúzza, és a bot felé vág: bünt.

Az ágyai erdő sokkal baljóslatúbb, mint a baróti, itt nem a medvétől, farkastól vagy a falkányi juhászkutyától félek gyerekkoromban, hanem egy történettől rettegek, mert Habsburg–Lotharingiai László főherceg halt meg itt 1895-ben egy máig pontosan tisztázatlan vadászbalesetben. Építettek egy kápolnát is az emlékére, gyerekkoromban elhagyatva és kifosztva áll, senki a gyerekek közül nem mer odáig egyedül elmenni, együtt sem merünk, vízenyős láperdő veszi körül, hatalmas tölgyfák, elhagyatott hely, átok ül. Mintha valaki állandóan lesne ránk, ezt érzem, amikor az akkori pótnagybátyámmal bemegyünk végre, és egy elpusztult őzbak teteme fekszik az ol-tár előtti kovácsoltvas kerítésre akadva. Némileg csalódott vagyok, nem történt semmi, láttam akkor már erdőn-mezőn elpusztult állatot, tudom, nem

szabad hozzáérni, de sehol egy kísértet, bár engem a hiedelemlényekkel fölösleges ijesztegetni, mivel sokat vagyunk sötétben, hamar kitanulom, hogy a sötétség önmagában nem félelmetes, inkább csak üres. Ez az üresség persze bennünk lakozik, ez az üresség mi magunk vagyunk, amit feltöltünk a lényekkel, és a lények képeivel, ahogy az óriáskígyóról is pontosan tudom, hogy nem lehet ott a kémény mögött, amelynek a tetején a gólya fészkel, és ahova felvitte a csirkét. A padlásra járok azon a nyáron, mert heteken át esik az eső, és unalmamban kukoricát morzsolok, az jó időtöltés, megkeményednek az ujjaim tőle, és van a padláson mindenféle kacat, lehet rakosgatni őket, találgatni, hogy melyik micsoda, drótozott fazék, egy marék 20 mm-es gépágyú *húzni*, kerek rokka, szövőszék, fogaskerekek, ekevasak és még sok olyan kacat, aminek a nevét sem tudom. Az eső megállás nélkül csöpög vagy ömlik, nagyapám egyfolytában részeg, fekszik az ágyban, rendszerint a cigaretta is kiesik az ujjai közül, úgy oltja el nagyanyám egyszer vízzel a parázsló pokrócot, egész vödör vizet zúdít nagyapámra, aki csak annyit mond álmában, hogy kurva eső, fordul egyet és alszik tovább, az ágy alatt tócsába gyűl a szalmazsákból kifolyó víz, beszívja gyorsan a döngölt föld. Éppen bejárt Kisjenőbe, önkéntes véradó, B rh- a vére, azért szép summát adnak akkor, és amíg benne tart, nem szokott kijózanodni, nekem is ugyanaz a vércsoportom, de akkor ez nem jelent még semmit. Naphosszat a padláson matatok, kukoricát morzsolok, diót török, a padlás ajtajában tollászodó verebeknek csapdát állítok, de nem sikerül egyet sem fogni. Egyszer csak megérezem, hogy ott leselkedik a kémény mögött egy óriáskígyó, anakonda lesz az, éppen olvastam valami effélét, hiába fordulnék meg, hiába megyek oda, nem fogom látni, mindig a kémény másik oldalán lesz. Baltát is viszek magammal egy idő után, ha rám támad, legyen amivel védekezni, cigarettát is viszek fel, hogy kipróbáljam, milyen, de nagyon rossz, na még csak az kellene a kígyónak, hogy beáruljon a nagyanyámnak, mert akkor valóban agyoncsapom, de okos állat, nem árul be, nem támad rám, egyszer csak nincs ott, és már nem is járok fel a padlásra mindennap félni.

Nagyapám nem részeg állandóan, mert falun örökké szűkében vannak a pénznek, és amikor a saját készítésű bor meg pálinka elfogy, és amikor annak a kicsi nyugdíjnak is a végére hágott, amit kap, nincsen amit inni. Igaz, hogy felkutatja az orvosi szeszt meg a pálinka rézelejét, amit nagyanyám eltesz, mert abba liliom szirmát kell áztatni, sebre, kelésre az a gyógyszer, és tudja, hogy nagyanyám elrejt néha egy-két liter pálinkát a szekrénybe, az almáriomba, vagy ki tudja, hova, kell az majd orvosnak, ha betegek

leszünk, és bármilyen ügyintézéshez elmegy, valuta. Nagypapának elvi kifogása van az eldugott pálinkával szemben, és mint az alkoholisták, nagyon leleményes, meg lehet találni az eldugott szeszt, ha nagyon keresi az ember, vagy ha segíték én is, mert nagyanyám arra már nem tud figyelni, hogy én se lássam a rejtegetés, átcsoportosítás megtévesztő manővereit. Azután ha elfogy az is, amit megtaláltam, és ha a szomszédok meg az ivócimborák is kifognak mindenből, nem marad más, ki kell józanodni egy időre. Ilyenkor mesél nekem, ezt szeretem a legjobban, íjat, puskát farag, kardot, elvisz horgászni, erdőt járni, és mindenfélét csinálunk együtt, dolgozunk, bogarászunk, megjavítunk ezt-azt, fát fűrészelünk, gerendát faragunk, favillát hajlítunk, kaszát kalapálunk, lassan, kényelmesen, ráérősen, sosem nevel, csak mutatja, megpróbálom, mutatja, leülünk, rágyújt, pihe-nünk, tovább megyünk, visszatérünk, az idő parttalan.

Elmegyünk egy este adósságot behajtani Vilmáékhoz, akik a kertünk végében laknak. Nem azt mondjuk, hogy Patkányékhoz megyünk, pedig ez az anyakönyvezett családnevük, de ezt valamiért az egész falu restelli ki-mondani, tehát Vilmacigányékhoz. Zólti, hosszú ó-val, később osztálytársam lesz, egy napon születünk, ugyanabban a kórházban, eredetileg az én nevem is Zoltán lett volna, de szóltak anyámnak, hogy Ágyán minden cigány gyerek Zólti, hát ezért lettem Gábor... Egyszer anyám, amikor valamiért megharagszik rám, azt mondja, hogy nem is az ő gyereke vagyok, hanem egy cigány asszonyé, elcseréltek a kórházban. Azonnal Patkány Zóltira gondolok, hogy én vagyok ő, nem tudom, anyám akkor ezt miért mondja, gondolom, tanulta valahol, szokták ilyesmivel ijesztetgetni a gyerekeket, fekete ember, zsákos ember, rézfaszú bagoly. Zólti egy ideig a testvérem, miután megdobál, majd én is elkapom a házuk előtt, mert megdobált egyszer, egy kicsit dulakodunk, de tulajdonképpen messze laknak, egy másik világban, tilos nekem odamenni, inkább a kert végében találkozgatunk a mellig érő fűben, ő nem fél a kígyótól, mutatja, hogy kell megfogni, nem bánt, de én nem merem. Nem sokat tudunk Zóltival beszélgetni, mert én dadogok, ő meg szinte meg sem szólal, többnyire csak üldögélünk a fűben a diófa alatt, engem nagyanyám néha megkeres, beparancsol az udvarra, Zóltit meg hazaküldi, őt nem hívja soha senki.

Az első találkozáskor nagypapám a baltát hozza, én a viharlámpást, Vilmáéknál ég a villany, nálunk még nincs, de a falu alatt sötétség van meg sár, nincs ezen a részen közvilágítás, sok a kutya, azért kell a balta, Vilmáék ártalmatlanok. Az egy nagyobb ház, mint a miénk, látszik a bútorzat maradékán, az ablakokon, az ajtókereten és főleg az előszoba padlóköve-

in, hogy módos családé volt egykor, nem parasztok laktak benne régebb. A gyermekek a konyha földjén, rongyokon, szalmán, Zólti is ott van, de nyilván akkor még nem látom, egyik purdó a sok közül. Vilma kicsit mint-ha részeg volna, gyönyörű haja kibontva, talán harminc éves lehet, ráncos vénasszony, csíkos férfiinget hord, szájában csikk, és az a fásult, lemondó grimasz az arcán, hogy nincs petróleum, kukorica vagy pénz, nem tudja megadni azt, amit a múlt héten vagy a tavaly kért kölcsön, az ember meg-int oda van, talán a milícián, és már nem is tudom, hogy miket mond, mik történtek. Nagyapám leengedi a baltát, elfújom a viharlámpást, még szív-juk egy ideig a bűzt, azután elmegyünk valakihez, és kérünk kölcsön egy kis petróleumot, pénzt vagy kukoricát. Hogy ne káráljon már az öreg-anyád, mondja dühösen nagyapám, baktatunk a sáros utcán, a viharlámpát nem gyűjtjük meg, a kocsmába megyünk, ahonnan majd a nyakában hoz haza részegen, elvágódunk a sárban, nem is egyszer, többször. Ma sem tu-dom, hogy pontosan miért mentünk Vilmáékhoz, talán a nagyanyám kül-dött adósságot behajtani, vagy meg akarta mutatni nagyapám, hogy mi a szegénység, tanulmányi kirándulás volt, esetleg ürügy a kocsmába indulás-hoz. Vilma néni gyakran dolgozik nálunk, ő tapasztja a ház oldalát, nyáron mindig szólnom kell, ha lovak ganélnak az utcán, mert a trágyát felszed-jük, kell majd a tapasztáshoz. Látom egyszer, amint a frissen tapasztott falt repedéséből kimászik egy csillogó páncélatú, apró bogár, és elrepül. So-káig nézem még a tapasztást, de nem jön elő bogár több, nem is tudom, tényleg volt-e, vagy csak képzelődtem. Nem volt velem egykorú gyermek a szomszédban, csak Évike meg a húga, de a kicsi meghalt egy nyáron agy-hártyagyulladásban, Évikét persze elvitték a szülei Aradra, és teljesen egye-dül maradtam. Az öreganyja volt az oka, mondta nagyanyám, aki az összes szomszédasszonyt gyűlölte, ha társaságra vágyott, messzire kellett menni, Lidi nénihez vagy Polyánki ángyomhoz, aki nem az én ángyom volt, de így mondtuk neki. Lidi néni egészen kicsi, görbedt öregasszony volt, sze-rettem náluk lenni, olyan volt, mint egy időutazás, nem volt órájuk, nem volt szekrényük, mindent ládában tartottak, és a csirkéknek egy kézima-lommal őrölték a kukoricát, azt írta a kövön, hogy 1806, de én azokat a szá-mokat akkor még nem tudtam kiolvasni. A tyúkok az eperfán aludtak, és még a miénknél is vastagabb volt a földből épült házfal, alig tudtam átlép-ni a küszöbön. Az egyenetlen, meszelt falon egy kézzel festett olajkép ló-gott, huszonhat vadászkutyát vittek át egy csónakban a folyón, akármed-dig el tudtam nézegetni, ma sem értem, hogy mit keresett az a kép ott, kié lehetett, honnan került hozzájuk, egészen biztos, hogy nem vásárolták.

Nagyapám legszívesebben az apjáról mesél, aki Amerikában járt, és megégett a lába egy öntödében a kifolyt vastól, az orvosra meg a kezelésre majdnem az összes pénze ráment, a többit elitta, de legalább nem vitték el a háborúba, sántán jött meg, sánta maradt egész életére. Egy kalendáriumot is hozott az útról, rengeteg érdekes dolog volt benne, többek között a Titanic pusztulása színes nyomatokon, meg a Szent István csatahajó vízre bocsátása, és rengeteg olyan ember írta bele a nevét olvasás közben vagy után, akiről már nem tudunk semmit, csak hogy járt nála az a kalendárium, ami később elveszett egy költözéskor. Ha nem hallgatunk rádiót, a *Toldit* olvasom fel neki, az a kedvence, én is nagyon szeretem. A *Copperfield Davidot* nem értem, nem is szeretem, a *Svejket* sem, de sokat olvasok belőle hangosan. Egy szomszédasszony hozta, aki Szlovákiából származik, a háború hagyta itt, vagyis a német katonák, azóta is töri a magyar nyelvet, románul sosem tanult meg. Laknak szlovákok is a vidékünkön, de Bözsi néni kikéri magának: szlovák én vagyok, ezek tótok. Hašek egy nagy szlovák író, mondja, ahogy Petőfi is szlovák, ezen akkor nem vitatkozunk, ő tudja. Kedvelem Bözsi nénit, olyan másként kedves, mint a nagyanyám és a hozzá hasonló asszonyok, talán az akcentusa miatt, és mert egy fokkal vidámabb, gyakran jön át, sok érdekes dolgot mesél, főleg a Magas-Tátráról, hogy mekkora szépséges nagy hegy az, és egyszer majd vissza fog oda menni. Nagyanyám csak legyint erre, hegyet ő sosem látott, hegyekből csak az oláhok jönnek meg a székelyek, és nem szokott visszamenni oda senki, kőből meg fából sütik ott a kenyeret is. Rendszerint Bözsi néni mondja először el azt, hogy mik vannak a faluban, valahol az ártézi kút körül történik mindig minden, naponta háromszor is elmegy vízért a háromliteres kannával. Mert vizket a picájára, mondja nagyanyám, három liter vízért elsétálni, meg vissza. Onnan hordjuk az ivóvizet mi is, mert a kutunk vize nem iható, de van benne állítólag egy kard, amit bujkáló magyar katonatiszt dobott bele, hiába keressük nagyapámmal hosszú, toldozott lécekkel, nem találjuk, ezért egyszer beledobom a zománcozott vizeskanna fedelét, mi úgy mondjuk, *kanta*, hogy legyen benne valami, ne csak béka, ezért nagyanyám rettenetesen megver. Nyilván a többszöri felszólítást elengedem a fülem mellett, különben egy birsalma vessző mindig fent van a fogason, legyen kéznél, ha kell. Nem hiszem, hogy sokat vertek volna, de erre a kantás fenytésre emlékszem, amikor nagyapám odamordul, és valami olyan kacskaringós káromkodást ereszt meg, hogy a könnyeim és a fájdalmaim mögül is figyelni kezdek, nagyanyám pedig félni. Ilyeneket csak Zsófi néni szokott mondani, mikor a férfiak kártyáznak, és a férje mögött állva kibicel,

de Túsír nem hallgat rá, el is veszíti a partit, akkor mondja Zsófi néni, hogy a kurva úristen a seggedbe húzza bele azt a бүdös, retkes faszát, és még mondja hosszan, cifrázva, дühösen. Akkor még nem értem, hogy pénzben játszanak. Ha nagyapám nyer, és gyakran nyer, a kocsmába megyünk.

Életem első öt évéből természetesen kevés emlékem van. Az első mindenképpen az, hogy valami nagy fényességben utazunk, csillog az ég és körülöttünk a táj, amelyben egyetlen jegenyesor látszik csupán, az jelzi az utat. 1970-ben a Fehér-Körös áradása történik éppen, átszakadt a gát, a falut körbeveszi a víz, hevenyészett töltést emelnek, az a *dimony*. A nőket és a gyerekeket kimenekítik, halálos áldozat nincs, de a falu román része, a *Colonia* teljesen víz alá kerül, nem tudják a románok, amikor betelepítik őket, hogy oda nem szabad építeni, az a terület egy-két méterrel mélyebben van, az Alföldön ez élet vagy halál kérdése. Kétéves vagyok, motyók és batyuk között álldogálok a teherautó platóján, és valaki, nyilván nagyanyám, erősen fogja a kezemet. Nagyapám nem hagyja el a házat, ő tudja, hogy az magasan van, a víz nem éri el, persze megtelik a kút, a verem, és a kertekben is méretes tócsák vannak még hónapokon át, jelzi egy hajdani vadvízország, hogy mi az övé. Elképzelem a nagyapámat, ahogy áll a kapuban, és nézi a tengerré vált sáros utcán távolodó traktort vagy a teherautót, mindenütt megáll, felveszi a nőket és a gyerekeket – mint a Titanicon, gondolom –, azután becsukja a kaput, az *úccajtót*, és nem tudom, mire gondol. Mindenütt víz, ameddig a szem ellát, a házunk földből épült, a küszöbön túl egy arasznyival mélyebben van a padló, és nagyapám tudja, hogy ide még így sem ér el a víz, leül a küszöbre, rágyújt, tölt magának egy pohár pálinkát, azután még egyet, tudja azt a fél métert, bár az is lehet, hogy nem tudja, hanem arra gondol, hogy jöjjön már a víz, és vigyen el mindent, vigye, vigye.

Egy jelenet van még, amikor ötéves lehetek, de mintha nem tudnék beszélni, vagy nem jön ki hang a torkomon, de mindent látok és hallok, talán értem is. Nagyapám részeg, bár még nem дүlөngél, mint ahogy szokott, csak már nem oda megy, ahova szeretne, és ahova indult. Egy ideig fát aprít, a keze pontos, sokáig volt favágó, telente mindig talpfát faragtak a Réz-hegységben, valahol a Berettyó forrásvidékén, ha jární már csak alig tud, a fejsze vagy a balta akkor sem esik a kezéből ki, mintha abba kapaszkodna. Hatalmas tömbökben áll a szén a fáskamrában, abból is darabokat tör a baltával, szeretem a barnaszén szagát, sokszor sárgás, barnás színű eresz van benne, akkor még nem tudom, hogy fából keletkezett, nekünk csak kő, ami ég. Megtöltjük a kosarat fával és szénnel, indulunk be a házba, mert

hideg van, és be kell gyújtani a kályhát, nagyapám öléhez emeli a kosarat, szól, hogy nyissam a virágoskert kapuját, de nem találja el, a második próbálkozásra sem, lehull a szén, felszededegetjük, azután az ajtófélfának is nekimegy, káromkodik egyet, de végül bent vagyunk. A kamrába indul, egy kis bort kell igyon, de aztán a tűzrakás jut eszébe, különben sincs kéznél a gumicső, amivel bort lehetne szívni, az valamiért kint van a nyári konyhában. Kiküld érte, átdübörgök az udvarra fektetett tölgyfa deszkán, az a járda, szeretem, ahogy döng, és szortyog alatta a sár, hozom a gumicsövet és az üveget, megint döngetek a pallón, nagyon lelkes vagyok, nem tudom, hol van a nagyanyám, alkonyodik már, csípi a hideg a kezemet. Nagyapám a kályha előtt térdel, fújja a paraszat, nagyon füstöl a kályha, a szénfüst szagát is szeretem, főleg amikor téli estén elterül az utcán, de most nem jó, mert ettől mindig ideges lesz, szidja a kibaszott, kurva kommunistákat, hogy az Úristen a magasságos eget rohassza rájuk már egyszer, és persze van ez is tovább, hosszan, tekervényesen, de nem szeretem hallgatni, félek.

Nem először szívok bort, pontosan tudom, hogy kell az ötvenliteres demizsonba engedni a csövet, és lassan fújni a levegőt bele, míg eléri a bort és bugyborékolni kezd, azután jó nagyokat szívni belőle, és nyelni a levegőt, hogy a borszag után megjöjjön a savanykás, finom lé, amiből egy kortyot szabad, nem többet. Gyorsan kell beilleszteni a csövet a palack szájába, és nagyon figyelni, hogy idejében kiemeljem, amikor a nyakáig megtelt, egy csepp sem juthat a padlóra, mert az szégyen. Azt sem értem, hogy miért pálinka van most a demizsonban, és ijesztően rossz, csípi a számat, a nyelősövet, a gyomromat, szinte elsírom magamat az ijedségtől, egy nagy kortyot ki is köpök a földre, baj lesz ebből, de aztán viszem Tatának, hogy ez pálinka. Nem szól semmit, a kályha tovább füstöl, ő tovább káromkodik, majd csak lesz valami, ahol a füst, ott van a tűz is. Később nagyapám erősen tántorogva megy át az udvaron, ki a fűszekámba, meg-megáll, felnéz az égre, azután a csűr mellett imbolyog, sokáig támasztja az egyik oszlopot. Nem is csűr az valójában, csak egy oszlopokon álló szalmatető, ami alatt a szénát tartják, alá járnak tojni a tyúkok, és ott fial a macska. Áll nagyapám rogyadozva, lihegve, egy láncot tart a kezében, azzal próbál valamit, nem értem, hogy mit, látom, hogy részeg, gondolom, segíték neki. Megpróbálja átdobni az eresz alatti keresztgerendán a lánc egyik végét, többszöri próbálkozásra sikerül, azután kapaszkodik belé, majd elesik, és magával rántja a láncot, ami csörögve hull a sárba. Nem tudom, hogy mit akar csinálni, ezért odamegyek, hogy lássam közelről, megint átdobja a láncot, és abba kapaszkodik hosszan, mint aki fel akarná húzni magát, de nem ér-

tem, hova. Egyszer csak rám néz, elengedi a láncot, ami leng üresen, nézük még egy ideig egymást, azután megérkezik nagyanyám valahonnan, lecsap, mint a fekete vihar, és elrúgja. Nagyapám a részegség egy bizonyos fokán mindig fel akarja akasztani magát, de olyankor már nem boldogul a kötéllel vagy a láncsal, nagyanyám ezt pontosan tudja, vagy neki már mindegy. Hallom sokszor fohászolni a nagyapámat, hogy: vedd el engem, Uram, add, hogy ne érjem meg a reggelt!